

Ballaí Uí Chadhain

Johanna Ní Mháille

Nuair a shiúlann tú suas Cor na Rón Láir, baile beag gnóthach é, tá go leor ar siúl. Trácht ag dul suas agus anuas, daoine ag teacht agus ag imeacht. Páistí ag súgradh, daoine ag obair, comharsan ag caint agus ag comhrá lena chéile...cosúil le aon bhaile eile in aon tír eile is dóigh, ach amháin má shiúlann tú cúpla míle suas an bóthar is scéal an-difriúil é. Scéal níos dorcha, scéal faoi thithe tréigthe i lár portaigh Chor na Rón, tréigthe i rith bhlianta an drochshaoil

Isteach ar an gcriathrach, trasna sean-phortach Ned Bháin, tá mo dhaidí in éineacht liom agus téann sé síos bóithrín na smaointe. Is cuimhin leis a bheith ag obair ar an bportach seo lena dheartháir Paddy, agus iad 9 nó 10 mbliana d'aois. De láimh a bhaintí an mhóin fadó, le láimh ag mo dhaideo Pádraic na Máille, agus bhíodh mo mhamó Mary Uí Mháille ag teacht chun an mhóin a bhailiú agus é a thabhairt amach ar an mbóthar le hasal. Is cuimhin leis go raibh siad ag obair taobh le taobh lenár gcomharsana Tom Lydon agus a athair Táilliúir Lydon. Is breá liom na seanscéalta seo a chloisteáil.

Lá álainn i mí Mheán Fómhair atá ann agus muid ag teacht in aice na dtithe. Tá siad thart ar mhíle isteach sa bportach. Téann an ghrian i bhfolach, tá na tithe an-ghar d'abhainn Chromghlinne, fuaimeanna an nádúir timpeall orm, chomh suaimehneach. Is féidir liom imlíne de shean-iomairí a fheiceáil. Nach uaigneach an áit anois é. Insíonn mo dhaidí scéal dom faoi Bhallaí Uí Chadhain, scéal a chuala sé nuair a bhí sé óg, go ndeachaigh strainséir isteach sna tithe chun fáil amach an raibh duine ar bith ann. Nuair a thuig sé go raibh gach duine sna tithe lag ón ocras bhí sé in ann an t-iasc a bhí i líon san abhainn a thabhairt leis.

Sular tháinig an Gorta Mór ba ghnách leis na daoine na tithe a bheith tógtha acu gar dá chéile, ach

Fothrach cheann de na seantithe

*Breathnaigh ar na ballaí seo,
breathnaigh go géar,
tá an oiread staire feicthe ag
na clocha eibhir seo go léir,
Ballaí Uí Chadhain, ballaí
lán le deora, go dtuga Dia suaimehneas
síoraí do na Mairbh a bhí faoi na
díonta tuí, sna tithe seo fadó.*

Ballaí Uí Chadhain i gCor na Rón

de bharr an ghalair agus an fhiabhrais, athraíodh an nós sin agus tógadh níos faide ó chéile iad. Is féidir a fheiceáil ó na grianghraif seo gur tógadh tithe Uí Chadhain an-ghar dá chéile. Caithfidh tú cuimhneamh, in 1845 in Éirinn, ba iad na fataí agus an bainne príomhbhia na ndaoine. Bhí beagán aráin ghairbh scaití, agus iasc ag an té a bhí ina chónaí in aice na habhann nó cois na farraige. Bhí ar mhuintir na hÉireann an bia agus an stoc a bhí acu a dhíol leis an gcíos a íoc. Bhí tiarnaí talún ann agus ba chuma leo faoi na Gaeil. Níor theastaigh uathu ach cíos agus airgead. Mar sin de ní raibh gorta in Éirinn idir 1845 agus 1849. Ocras Mór a bhí ann, déanann sé an scéal níos measa agus níos brónaí fós. ■